
De wantrouwende studenten van toen zijn nu pioniers van het sociaal werk

Litouwen viert 25 jaar sociaal werk

Dit jaar viert Litouwen 27 jaar onafhankelijkheid van het Sovjetregime. De tijd van angst, geweld en leugens zijn nu herinneringen aan deze politieke onderdrukking. Religie en de daaruit voortvloeiende liefdadigheid was ten tijde van de Russische overheersing verboden. Volgens de communisten bestonden sociale problemen niet en dus was het beroep van sociaal werker overbodig. Nu kijkt Litouwen trots terug op een snel ontwikkeld sociaal werkveld met kansrijke initiatieven.

door **Jolanda Berends**, met dank aan **Lies Gualthérie van Weezel**

Litouwen, één van de Baltische staten, heeft bijna drie miljoen inwoners verspreid over een gebied dat anderhalf keer zo groot is als Nederland. Het land behoort sinds mei 2004 tot de Europese Unie en betaalt sinds 2015 met de euro. Tot 1990 maakte Litouwen deel uit van de Sovjet-Unie en raakte daardoor geïsoleerd van de Westerse wereld. Onder de bezetting was het verboden om een persoonlijke en nationale identiteit te hebben of deze te ontwikkelen. Iedereen behoorde hetzelfde te zijn en mensen die afweken van de geldende norm werden uit de samenleving gehaald. We kennen de verhalen over de strafkampen in Siberië voor zogenoemd crimineel gedrag en politieke gevangenen. Mensen met een verstandelijke beperking of

psychische aandoening werden ook buiten de samenleving geplaatst. Zij werden opgenomen in een zogeheten staatsinrichting, ver van de bewoonde wereld met weinig aandacht voor cliënten. Van familie werd verlangd afstand te doen van hun kind en hem of haar achter te laten in de inrichting. Maar sociaal werk mocht dan geen officieel beroep zijn, er was wel degelijk betrokkenheid door de directe omgeving. Ouders die het contact met hun kind niet wilden verbreken, probeerden het achter gesloten deuren te verzorgen. Ouderen werden thuis verzorgd door familie of bekenden. De autoriteiten daarentegen erkende deze sociale bekommernis niet als sociaal werk.

KAUNO KARTŲ NAMAI

DRIEGENERATIEHUIS

Kauna Kartų Namai is een drie generatiehuis. Hier wonen kleine kinderen, hun moeders en ouderen met elkaar onder één dak. Voor de jonge moeders en hun kroost is het een tijdelijk onderkomen. Ze worden vanuit deze instelling geholpen met het opbouwen van een eigen leven. De ouderen in het huis helpen de jongste twee generaties met hun kennis en ervaring. Zo maken de ouderen zich nuttig en krijgen ze ook de waardering. De alleenstaande moeders voelen zich gesteund in het opbouwen van een eigen bestaan. Het drie generatiehuis is overgenomen door de lokale overheid en daarvoor is het voortbestaan gewaarborgd. De moeders die met hun kinderen vanuit Kauna Kartų Namai met een nieuw leven starten, blijven steun houden van de organisatie Austa. Sociaal werkers werken hier samen met vrijwilligers. Dat is nieuw in Litouwen. Dit project krijgt ondersteuning vanuit Nederland. Een Engelstalig filmpje portretteert het drie generatiehuis: <https://www.youtube.com/watch?v=cGU1mpxU5el>

Eerste sociaal werkopleiding

Tijdens de Russische bezetting werd het katholicisme, de grootste religie in Litouwen, verdrukt. Desondanks heeft de katholieke kerk ondergronds veel aanhang behouden. Juist de gelovigen waren kritisch in de tijd van de bezetting. Logisch dat na de onafhankelijkheid via de kerk de contacten in het buitenland gemakkelijk hervonden werden. Een Litouwse non bezocht de Verenigde Staten en maakte daar kennis met het sociaal werk. Ze wist de bisschoppen te overtuigen dat een opleiding voor sociaal werk cruciaal voor Litouwen was. Diverse initiatieven ontstonden, waaronder in 1992 de eerste opleiding tot sociaal werker aan de Vytautas Magnus Universiteit in Kaunas. De eerste lichting bestond uit ongeveer vijftien volwassen vrouwen en mannen met verschillende beroepsachtergronden, waaronder huisarts, administratief medewerker en technicus. Allen wilden zich via dit westerse initiatief laten omscholen, om mee te werken aan een onafhankelijk Litouwen.

Onderzoekende werkwijze

Dat omscholen bleek nog niet zo gemakkelijk. De studenten verwachtten veel kennis op te doen, terwijl de westerse docenten daarentegen juist vooral vragen stelden. Deze didactische benadering gaf argwaan; vragen stellen herinnerde de studenten immers aan de controle van het Sovjetregime. Ook gaf het de indruk dat de docenten hen niets konden leren. Later ontdekten de studenten dat deze onderzoekende werkwijze juist helpt om het lokale werkveld te verkennen en past bij het beroep. De docenten brachten tevens de studenten het

veld in om daar sociale vraagstukken op te halen. Ook dit mondde uit in een vernieuwde aanpak. Bij de staatsinstellingen voor verstandelijk beperkten leidden het bijvoorbeeld tot het betrekken van ouders bij de behandeling van hun kinderen, in plaats van hen af te stoten. Inmiddels noemen de toenmalig wantrouwende studenten zich met trots de pioniers van het Litouwse sociaal werk.

Continuïteit

Op sociaal werkgebied heeft Litouwen in de afgelopen 27 jaar grote ontwikkelingen doorgemaakt. Het beroep ontwikkelt zich soms sneller dan de samenleving. Zo wordt binnen het sociaal werk in Litouwen onderscheid gemaakt tussen een psychische en een verstandelijke beperking, terwijl dat in de samenleving door elkaar wordt gebruikt. Daarnaast ontstaan nieuwe vraagstukken over teambuilding, samenwerken en leidinggeven. Litouwen kampt ook met het vormgeven van de civil society. Zo is de spanning tussen beroepskracht en vrijwilligers een nieuw thema in het Litouwse sociaal werk.

In de loop der jaren startte een aantal pioniers bijzondere initiatieven. Helaas blijkt telkens het continueren van deze projecten moeizaam. De inbedding wordt vaak belemmerd door gebrek aan geld en een tekort aan kennis over het runnen van een organisatie. Soms kan een project voortbestaan wanneer een gemeentelijke instelling het overneemt. Echter, het staatsstelsel is top-down en conservatief georganiseerd en kennis van het sociaal werk zit in de uitvoering, niet bij het ministerie. Dus als een project wordt overgenomen, is er wel geld, maar weinig ruimte voor ontwikkeling en uitvoering van een passende methodiek.

Kleine initiatieven, grote impact

In de loop van de jaren zijn talrijke kleine initiatieven ontwikkeld. Van praatgroepen met gelijkgestemden tot staatsinstellingen met nieuwe methodieken (zie kader). Het voorbeeld van Litouwen toont dat bewogen mensen binnen 25 jaar het beroep een belangrijke plek in de samenleving kunnen geven. En daar mogen de pioniers best trots op zijn.

Jolanda Berends is internationaal coördinator voor het Instituut voor Social Work aan de Hogeschool Utrecht. Ze is nauw betrokken bij de internationalisering van het sociaal werkonderwijs. Lies Guathérie van Weezel werkte als docent op de Hogeschool de Horst in Driebergen en is vanaf 1996 betrokken bij de ontwikkeling van het sociaal werk in Litouwen.